

Lúboštné strasti-slasti poslednej generácie romantikov

Ladislav Kováč

Tak sa mi zdá, že my, absolventi mikulášskeho gymnázia roku 1950, narodení okolo počiatku tridsiatych rokov 20. storočia, patríme k poslednej romantickej generácii. Žili sme v zložitej dobe, zažili sme sedem politických režimov. Každý režim hlásal iné hodnoty, každý chcel od nás niečo iné. V ľudovej škole sme v čítankách preliepali portréty Masaryka portrétmi Tisa; na gymnáziu nás jeden a ten istý profesor najprv učil, že Novomeský bol vlastenec a veľký básnik a vlastenec a krátko na to, že bol zradcom národa a umelecký dekadent; pri vstupe na vysokú školu nás presviedčali, že Clementis je najvýznamnejší a najzaslúžitejší slovenský politik a neskôr nútili veriť, že bol americkým špiónom a súhlasiť s jeho popravou. Boli sme na vrchole svojich kariér v zamestnaní, keď sa na nás chcelo, aby sme v jednu chvíľu manifestačne odsúdili vstup ruských vojsk, čo k nám prišli zastaviť „obrodný proces“ a rok-dva na to, aby sme sa pri úradných čistkách vyznávali z toho, že sme okupačné vojská vítali, lebo nás prišli zachrániť pred „kontrarevolúciou“. Profesori pri vstupe do triedy tiež menili svoje pozdravy: od „Na stráž“ (doteraz vidím profesora Neckára, s akým demonštratívny odporom to vždy vyslovil) po „Češť práci“ (kde zas bolo jasne vidieť nechť profesora Kohúta). Iba, tuším, začínanie vyučovania modlitbou neskončilo ani za prvý rok-dva po komunistickom prevrate v 1948: „V Tvojom mene, Bože, Pane / zas sa učiť začíname / ó, nech tejto našej práci / ruka Tvoja žehnať ráči. Amen.“ Pánbožko bol dobrou výstrahou pred hrešením, dokonca nedajbože aj sexuálnym.

Poznačili nás tie zmeny režimov. Líšili sme sa v pohľadoch na svet: vložila ich do nás poväčšine najbližšia rodina; veľký vplyv malo na naše zmýšľanie to, čo sme ako deti a adolescenti čítali. Myslím si ale, že sme sa vždy svojich názorov držali. Ak sme ich menili, tak preto, že sa menilo naše vnútorné presvedčenie; nekupčili sme s nimi, neprispôbovali sme sa iba preto, že niektoré názory boli módné a že hlásiť sa k nim napomáhala kariéra a či prípadne bolo priam jej podmienkou. Neboli sme oportunisti. Boli sme romantici.

Hádam nikde nie je náš romantizmus pri pohľade dozadu nápadnejší, ako pri našom vzťahu k erotike, sexu a láske. Zaľubovali sme sa v dobe, kde ešte naplno platili normy tradičnej slovenskej spoločnosti – sexuálna revolúcia prišla až o 15-20 rokov neskôršie. V tradičnej spoločnosti bol sex tabu; v rodine nám o ňom nič nepovedali; dozvedali sme sa o ňom potajomky od kamarátov/kamarátok, či z tajného čítania knižiek o zdravovede; televízia neexistovala a do kina sme chodiť nesmeli; v uznávanej beletrii, aj tej, čo sme mali ako povinné čítanie, sme dostávali iba náznaky: dvojica zaľúbených si padla do náručia – a potom nasledovali tri bodky. Dobrý podnet na denné snívanie a fantazírovanie.

My, dedinskí chlapci, sme, pravda, získavali tvrdé lekcie od starších chlapcov, v podobe hrubých, oplzlých rečí, sexuálnych anekdot, klebiet a vymyslených chvastaní. V skutočnosti ale ešte aj dedinské zábavy boli v podstate, videné dnešnými očami, puritánske. Dievčatá sa veľmi ošahovať nedali, ostrozrak mamiiek alebo aspoň súrodencov dbal na dobré mravy; príkaz, že dievča má ísť pod čepiec ako panna, blokoval nielen dievčatá, ale do veľkej miery aj mládencov. Mestskí chlapci a dievčatá bol ukrátení ešte aj o tento typ zážitkov z dedinských tanečných zábav. Na gymnáziu sme boli všetci podivuhodne cudní; hoci sme až po kvintu chodili do čisto chlapčenskej triedy, veľa chlapských rečí a sexuálnych anekdot sme si navzájom neužili. A keď sme od kvinty boli v jednej triede chlapci i dievčence, stali sme sa vari ešte cudnejšími.

So svojimi tajnými zaľúbeniami sme sa nepriznali ani len najbližším kamarátom. Môj spolusediaci v lavici, Milan, nevedel vari po celé tri roky, ako som potajomky horel veľkou prvou láskou k okoličianskej Liuške, ja kvintán, ona terciánka: však mi to aj trvalo až do prvého leta po maturite, kým som ju bol schopný jeden večer pred vstupnou bránou gotického kostola v Okoličnom pobozkať. Ale to už odvtedy chodila na naše podvečerné randenia popri Váhu a po porubských Luhách aj Liuškina mamička – ako dozor; pre každý prípad... Vlastu, svoju budúcu ženu, ktorá vtedy v kvinte bola našou spolužiačkou, som si nevšimol – veď zaujímať sa ešte o niekoho iného, to by mi bolo pripadalo ako zrada na mojej veľkej láske. (Až oveľa neskôr mi Vlasta potvrdila, že ani ja som pre ňu neexistoval. Páčili sa jej iní spolužiaci.)

Ale ani Milan sa mi so svojimi láskami nikdy nezveril. Ako som postrehol, pokukával za jednou mladšou spolužiačkou z Vyšného Huštáku – ale slova mi o nej nikdy nepovedal. Keď dvoril našej triednej krásavici Blanke pri sadení stromkov v Tichej doline, pôsobilo to roztomilo, ale bolo celkom zrejmé, že Blanka vedela, kde je hranica – však mala v Mikuláši vážnu viacročnú známosť s perspektívnym mládencom; a to pri všetkej počestnosti.

S Milanom sme, nechtiac, no plní solidarity, sledovali planúcu lásku nášho Mirka k nadanej huslistke Magde, ktorú sprevádzal na klavíri pri jej verejných sólových vystúpeniach. Bože, čo sa ten chlapec ľúbostne natrápil! Nehovoril nikomu o svojich citoch; len potajomky sme na okraji jeho zošitov sledovali jeho milostné výlevy. Doteraz nechápem, prečo ho Magda odmietala – a či vari ani nebola schopná vytušiť, ako ju tento urastený a pohľadný mládenec a skvelý umelec zbožňoval? Lenže dobre sa stalo: Mirko stretol neskôr inú ženu, ktorá sa stala jeho celoživotnou družkou a bola mu veľkou oporou – až do jeho predčasného konca.

Vari jedinou všeobecne známou triednou láskou boli Evička s Eugenom. Dodnes, napriek krízam, prechovávam k ich dlhoročnému vzťahu úprimný obdiv. V lavici pred nami sedeli Janko s Martinom. Janko, distingvovaný, aristokratický, kultivovaný, o dievčatách nehovoril. Martin bol štramák, mladšie dievčatá sa za ním bláznili, ako funkcionárovi zväzu mládeže mu na školení v Čechách napísali do posudku, že má „potrebný sex-appeal“. Srdečný, vždy veselý, bol jednako voči dievčatám hanblivý – na bicyklový výlet hore Jánskou dolinou, na ktorý ho pozvala jedna jeho obdivovateľka zo Svätého Jána, vzal si pre istotu ako tretieho do partie aj mňa. Vlastne až keď bol vysokoškólakom v Prahe, zvedla ho a zbavila panictva jedna vydatá panička; pochválil sa mi, že po akte ocenila jeho skvelý sexuálny výkon novica. (Vôbec, pražské vysokoškolské prostredie bolo pre nás, cudných mládenčiekov spod Tatier, spočiatku šokom: tam sa o sexe medzi chlapcami hovorilo často, ak nie priam neustále. Ako vysokoškólaci sme vtedy mávali „vojenskú prípravu“; cez prázdniny na vojenských cvičeniach na Šumave na cimrách sa rozprávali anekdoty skoro výlučne sexuálnej povahy. V Prahe, ale zrejme rovnako aj v iných vysokoškolských mestách, boli dievčenské a chlapčenské internáty oddelené; ak sme šli za dievčaťom na izbu, museli sme sa držať vyhradených hodín – popoludní dvakrát do týždňa – a pri návšteve odovzdať na vrátnici svoju občiansku legitimáciu. Dnes sú internáty koedukované, chlapčenská izba hneď vedľa dievčenskej: Ako by to dnes bola iná mlad', asi s oveľa menším, aspoň u chlapcov, libidom; my by sme to vtedy asi neboli zvládli – študentské deti by sa boli, aspoň v Prahe, rodili ako na bežiacom páse! Pilulka ešte nebola objavená.)

O ďalší rad pred nami sedel v triede, spolu s Mirkom, Gusto. Ten dospel oveľa včasnšie ako my: už ako sekundán sa musel holiť a ako tercián už zložil dospelácku milostnú báseň „Ulicou dolu, išli sme spolu, pamätáš? / Tančíme spolu, prázdna je sála...“ – Milan si z neho trochu uťahoval, keď mu báseň opakovane recitoval – my ešte aj ako septimáni sme na jednom výlete v Demänovskej doline nemali dosť empatie, aby sme rozumeli Gustovej citovým zúfalstvám, keď sa nám raz v noci vytratil z izby a zadumane sedel pri rieke...

Pred Gustom sedel v lavici mládenec ušľachtilého výzoru i správania, Janko Slavkovský. Bolo zrejmé, že ako výborný študent priľahoval záujem spolužiačky, ktorá bola tak isto výborná študentka, Editky. Janka neskôr, ako mladého lekára, skosila leukémia, možno včasnšie než stačil prežiť lásku – „dřiv, než moh' srdce své k boji vytasit, zemřel mlád...“. Editka mu však ostala verná: pamätníci spomínajú, že ho navštevovala v nemocnici, kde bol hospitalizovaný a zápasil so zhubnou chorobou.

Muž opravdivej milostnej vášne sedel o dve lavice za nami: Laco. Náruživu sa oddával jazzu; mikulášskych spolužiakov presvedčil, aby spolu urobili jazzovú kapelu a nás, vidiečanov, naučil milovať melódie Glenna Millera a spievanie Rudolfa Cortesa. Po celé roky ho slastne mučila jeho študentská láska Alica – roztomilé dievčatko, rozmarné, taká nezvalovská Manon Lescaut: „...Čím to, že já, Manon, / tak šťastna jsem? / Čím to, že já, Manon, / se líbím všem, / co na mně lidé mají?... Čím to, že já, Manon, / si tropím z nich ráda smích?...“ S potešením v ňom provokovala žiarlivosť, rozpaľovala ho cyklami rozchodov a obnovovaní vzťahu. To sme, pravda, vtedy nemohli tušiť, ako neskôr iná vášnivá láska ukončí Lacov pozemský život ešte, tuším, ako vysokoškoláka – príbehom, ktorý by sa vari aj na filmovom plátne javil ako neuveriteľný – a predsa sa naozaj stal: Jeden deň zazvonil pred bytom na Krížnej ulici, s dykou v rukách. Otvorilo mu dievča, ktoré vtedy žiarlivo ľúbil a usmrtil ju jednou presne mierenou ranou. Hneď na to sa na mieste činu otrávil kyanidom,

Ut dessint vires tamen est laudanda voluntas. Nedostatok činov nahrádzali denné sny; a samozrejme básničky. V septime som na Samovzdelávacom krúžku gymnázia predniesol výsledky svojej empirickej štúdie „O básnikoch na našom ústave“. Každý druhý študent/študentka mikulášskeho gymnázia písal/a vtedy básne. Môj „vedecký“ výklad sprevádzala Marka Komová recitovaním vybraných básní z kolekcie, ktorú dohromady tvorilo niekoľko desiatok nazhromaždených umeleckých výplodov. Väčšina z nich bola, pochopiteľne, ľubostná poézia. (Priznávam sa, že Marka bola jedinou spolužiačkou z triedy, ktorá odo mňa dostala pusu: Na stužkovej slávnosti, dobre podnapití, sme ju s Gustom vzali krátko pred polnocou akože pozrieť našu triedu – tam sme ju v lavici usadili medzi seba a bozkávali z jednej a druhej strany. – Ach, zlatá stužková! Nás slovenčinár, básnik Lenko vydal neskôr celú básnickú zbierku pod názvom „Stužková slávnosť“. Julko v Bulletinu oktávy v r. 2001 uverejnil jednu z jej básní, „Ako začína láska“. Takýto krásny je záver básne: „...Blíži sa zo všetkých strán / tá najfamóznější metafora / v básni života.“)

Nič neviem o láskach našich spolužiačok. Tuším, že žiadna z nich nebola zaľúbená ani do jedného z profesorov. Vari ani do fešného telocvikára Džúrika nie. Nehovoriac o nedokončenom vysokoškolákovi Matyašovskom, ktorý nás učil dejepis. Ved' akože milovať mládenca, ktorý nás nútil naučiť sa naspamäť všetky mestá, ktoré starí Gréci uvažovali ako možné rodisko Homéra: „Smyrna, Rhodos, Kolofos, Salamis, (tu ešte jedno, ktoré som už zabudol), Chios, Argos, Athenae.“

Roky ubehli, stali sme sa manželmi a manželkami, poženili a povydávali sme svoje deti. Pomaly polovica z nás sa už aj odobrala na druhý svet. Pokúsme sa urobiť si malinkú bilanciu: nastavme si zrkadlo. Aj sa trošku spoznáme sami z tej strany, ktorú sme v gymnaziálnych rokoch ešte ani nemali; aj možno zanecháme svedectvo o našej generácii pre tých, ktorí ju raz možno budú komplexne analyzovať. Urobme si, pri výročnom pomaturitnom stretnutí „oktávy roku Pána 1950“, anonymnú anketu. Julko by nepodpísané odpovede neidentifikovateľných respondentov pozbieral, spracoval a v najbližšom Bulletinu uverejnil. Tu sú otázky, na ktoré sa pokúsme odpovedať (doplň čísla; nevhodné prečiarkni):

- Po prvý raz som bol zaľúbený/á, keď som mal/a ... rokov.
- Po prvý raz som sa bozkával/a s dievčaťom/chlapcom, keď som mal/a ... rokov.
- Bol/a som tajne zaľúbený/á do spolužiačky/spolužiaka v triede. Áno/nie.
- Keď sme maturovali, bol/a som ešte panic/panna.
- Prvý sexuálny styk som mal/a vo veku ... rokov.

- Za celý život som mal/a ... sexuálnych partnerov.
- Posledný sexuálny styk som mal/a vo veku ... rokov.
- Slobodnú voľbu ženy, či si chce počaté dieťa ponechať alebo tehotenstvo prerušiť, považujem za jej ľudské právo/za neprípustné/za zločin.

Keď som mal sedemdesiatku, osvojil som si životnú zásadu Konfucia: „Keď človek dosiahne sedemdesiat rokov, je treba, aby robil výhradne to, čo chce a miluje.“ (Prikladám o tom dokument.) Teraz sa s vami chcem podeliť so svojím novým, záverečným pohľadom na svet na konci svojej životnej dráhy. Myslím si, že je to chápanie, ktoré umožňuje príjemne prežívať posledné roky života a ktoré by malo pomôcť odísť z tohto sveta spokojne a dôstojne. Japonský mudrc Osho: „Život, láska, smiech. Celý život je nádherný kozmický žart.“

„Keď človek dosiahne sedemdesiat rokov, je treba, aby robil výhradne to, čo chce a miluje.“

Confucius